

Оригинални научни чланак

DOI: 10.7251/SIN2101117J

UDK: 821.163.41.09 Ђорђевић Д.

Примљен: 27. фебруар 2021.

Прихваћен: 14. април 2021.

Контакт:

Слободан Јовић

slobodjov@gmail.com

© 2021 Аутор. Објављено под условима Creative Commons Ауторство-Некомерцијално-Без прерада 4.0 Међународне јавне лиценце (CC-BY-NC-ND) која допушта кориштење, дијељење и умножавање дјела, али само у некомерцијалне сврхе и уз услов да се исправно цитира дјело и аутор, те упути на извор. Лиценца не допушта дијељење дјела у прерађеном или измијењеном облику.

Сложеност одрастања савременог дјетета у пјесничкој интерпретацији Драгомира Ђорђевића

Слободан Јовић

Самостални истраживач

Рад се бави сложеностју одрастања као темом у оквиру поезије Драгомира Ђорђевића, чији пјеснички опус представља један од најзначајнијих пјесничких опуса намијењених дјечи у српској поезији друге половине двадесетог вијека. Ђорђевићева поезија показује изразиту умјетничку свијест о проблемима одрастања дјетета у савременом свијету, што је чини изразито модерном и изазовном за тумачење. Аутор уочава три тематско-мотивска круга у Ђорђевићевој поезији која су повезана са сложеностју одрастања. Најприје, ту су пјесме у којима лирски субјект пјева о тјелесном кажњавању дјетета, затим о „педагогизацији“ дјетињства, те о емоционално угроженом дјетету. Аутор анализира низ пјесама у којима је опјевано физичко кажњавање дјетета. Физичко кажњавање дјетета присутно је у многим културама, мада оно може бити и ритуалног карактера. У Ђорђевићевим пјесмама физичко кажњавање спроводе одрасли над дјецом са циљем дисциплиновања и поковања нормама старијих. Васпитање је претворено у једну од многобројних дјелатности која се планира, реализује и вреднује што доводи до развоја и унапређења когниције, али и гушења креативности, маште и игре. Технолошки напредак и конформистички стилови живота довели су до презаузетости родитеља, те од прижељкиваног вијека дјетета имамо вијек професионалаца који се баве дјецом. Издвајање васпитања из животног контекста створило је бројне психолошке тешкоће у одрастању савремене дјеце.

Кључне ријечи:

дјетињство, поезија, физичко кажњавање.

Увод

Драгомир Ђорђевић је аутор драгоцјеног опуса од седамнаест пјесничких књига, претежно намијењених дјечи. Афирмисао се осамдесетих и деведесетих година прошлог вијека. Ријеч је о аутору који „гради бескомпромисан, помало искошен, ироничан поглед на породицу, на односе између родитеља и деце, на школу, на прве љубави, на цео дечји живот и свет у коме деца живе“

(Ljuštanović, 2012, p. 165).

Ђорђевић у свом стваралаштву захвата проблеме и сложеност одрастања дјетета у савременом свијету, умреженог у породичне и школске проблеме, манипулацију и родитељску инструментализацију. Своју поетику гради посматрајући дијете и дјетињство без идеализације и сувишне патетике, као и на темељу сопственог сензибилитета за дијете и дјетињство, који су, опет, утемељени на личној историји дјетињства.

Приказујем живот онакав какав јесте. Живот није лак. Детињство је тешко, а и после је тешко, зар не? Тако сам гледао на детињство, младост и децу. Морам да поновим да не постоје иста деца. Нису сва деца дивна. Има дивне деце, а нека не заслужују да се тако назову. Био бих лажов када бих рекао да обожавам сву децу. Мислим да неки писци греше и лажу кад то тврде. Деца су будући људи, а они нису идеални и то се види и зна. Мислим да више волим децу од тих писаца. Делим их на добру, бољу и најбољу. И ову злочесту, какав сам сам умео да будем. Зато и имам право да их волим више, и наравно, разумем (Ђорђевић, 2000, p. 52; према: Kljajić, 2008, p. 89).

Физичко кажњавање дјетета у поезији Драгомира Ђорђевића

Физичко кажњавање је присутно у многим културама, али може бити и ритуалне природе – његов циљ не мора увијек бити кажњавање и понижавање дјетета. Обичај ритуалног шибања ђака забиљежио је Вук Караџић у тексту под називом *Субоџа – ђачка дубоџа*. Овај се обичај састојао у томе да су учитељи без икаквих јасних разлога тукли дјецу, а једини разлог био је што је то падало у суботу. Трагајући за коријенима овог обичаја, Веселин Чајкановић проналази сличне обичаје које су упражњавали Спартанци и проналази у њима дубље митско и смисаоно значење.

Тај обичај не може бити казна, мора имати за циљ нешто добро, неку корист младих ђака, и морао је постати на основу уверења да у самом ударању, шибању, мора бити нечег доброг, спасоносног, онако као што је наш народ уверен да је шибање о Божићу спасоносно (Чајкановић, 1994, p. 325).

Када је ријеч о предметима који су коришћени за кажњавање, водило се рачуна да не буду употребљени они за које се вјерује да имају хтонску моћ. Тако је забрањивано да се дјеца туку метлом, јер би се тако са предмета на дијете могао пренијети негативизам који тај предмет посједује. Избор младе љесковине као предмета за кажњавање, изгледа, није случајан. Овом се дрвету у словенским и другим културама приписује чудотворна моћ и вјерује да ће благодети са дрвета прећи и на дјецу.

У монографији Жарка Требјешанина (1991) која се бави поимањем дјетета и његовог одрастања у народној, традицијској култури код Срба, истиче се, на основу анализе фолклорних књижевних облика, да у васпитању и социјали-

зацији дјетета физичка казна има значајно мјесто. У погледу односа награде и казне, истиче аутор, етнографска грађа показује да су родитељи у Србији много рестриктивнији кад је посриједи награда, јер се руководе филозофијом да благост у васпитању „квари децу“. Код физичког кажњавања постоји широк репертоар казни које родитељи примјењују.

Кажњавање је толико честа васпитна техника у нашем народу, да се код нас под „васпитањем“ обично подразумева – *кажњавање*. У српској патријархалној култури опште је прихваћено мишљење да без кажњавања од детета никад неће бити „добар човек“ (...) У Србији народна теорија и пракса васпитања незамисливе су без телесног кажњавања (...) Батине с обзиром на пол детета, такође су неравномерно заступљене. У патријархалној култури родитељи далеко чешће бију мушку него женску децу (Trebješanin, 1991, p. 323–324).

Поступак физичког кажњавања дјетета поменут је у Ђорђевићевом тексту *Мала њородична њесма* (Ђорђевић, 1994, p. 39), у коме лирски субјект проблематизује угрожену позицију савременог дјетета према којем се одрасли опходе као према драгоцјеном предмету, али суштински незаинтересовани и неупућени у проблеме његовог одрастања. Опредијељени су за „обрађивање“ и дисциплиновање, а не за култивисање дјетета: *Шћиа ће шћиие кад добију њлаише / У кафану њрву ће да свраише / И да између два винца / Машу сликом своја клинца // Родишћелске сасћианке не фермају / Шаљу маме а каише сћремају*. Пјесникова субјективна педагогија осуђује неукљученост родитеља у школски живот дјетета и одлучност да све проблеме рјешава тјелесним казнама. Указано је на лицемјерје родитеља који „машу сликом свога клинца“, а истовремено и „каише спремају“. У тексту *Немојућа њесма* (Ђорђевић, 2009, p. 135) лирски субјект пјева о природном амбијенту – гдје шта обитава и шта чему пристаје: *Може ли њишица / Без јатиа / Може ли њрасе / Без блаија // Јок драише / Може ли шћииа / Без њруиша...*, док у тексту *Шћиа чему служи* (Ђорђевић, 2009, p. 141) лирски субјект набраја смисао и сврху појава у свијету, па тако *Сунце служи / Да нам сија (...)* *Сћиаза служи / Да се хода / Књија служи / Да се учи / Таиша служи / Да нас дије //*. У наведеним пјесмама Ђорђевић нам својом литерарном педагогијом саопштава о укоријењености тјелесног кажњавања дјецe, о немогућности родитеља да надрасту улогу онога који кажњава, те да често немају свијест о посљедицама које физичко кажњавање може да проузрокује, јер „literatura o načinima disciplinovanja dece u porodici naglašava opasnost od psihološkog, ako ne i fizičkog udaljavanja dece od roditelja koji su skloni preteranom i strogom kažnjavanju“ (Gašić Pavišić, 1988, p. 92).

Лирски субјект Ђорђевићеве пјесме *Таишина њесма* (Ђорђевић, 2009, p. 69) је дјечак млађег школског узраста чији отац има два лица. Једно је пожељно, усмјерено на емпатију, бригу, разумијевање, а друго је мање пожељно, јер се њиме показује отац који посеже за физичким кажњавањем дјетета. Живот дјечака додатно компликује околност што су оба очева лица доведена до

екстремности. То је отац који кад воли заиста воли / Милује њеја цмаче / Он кад дије заиста боли / И мора да се њлаче //. Услјед таквог непредвидивог очевог понашања, лирски субјект изанализира рјешење у свијету снова, имагинације и маште. Свијет снова је подручје у коме је дјечаков отац заиста онакав какав би дјечак желио и да буде: Чим чујем дреку маму и брајта / Код комшинице склањам / Бежим у кревети зајварам вратта / И њравој њајту сањам //. Лирски субјект Ђорђевићеве пјесме *Сад ћу вам рећи* (Ђорђевић, 2009, р. 63) је дјечак основношколског узраста, чији су родитељи обузети савременим начином живота и потрошачком културом и немају јасно изграђен и конзистентан васпитни стил, што ствара конфузију и несигурност код младог васпитаника. Лирски субјект најприје читаоца упозорава на тајност – он ће рећи какви су њајта и мама, али да то буде међу нама. Родитељи лирског субјекта када сјирљења имају / За мене се њросио ојимају / А када њроблеме њојубе / Сјати се ња ме и изљубе //. Када нису заокупљени бригама и свакодневицом, родитељи показују пажњу, њежност и поштовање дјечје индивидуалности, што препоручује и савремена педагошка наука.

О другој страни односа према дјетету, која се очитује у небризи и заповставању дјетета, проговара лирски субјект у наставку пјесме. За родитеље каже да кад сјирљења немају / бојме и лемају./ А кад им се њроблеми њајуре, / Деси се да ме и зајуре //.

Пјеснички текст Драгомира Ђорђевића *Еј како дих* (Јокановић, 2005, р. 141) тешко дјетињство проблематизује кроз доживљај школске средине која није у складу са индивидуалним особеностима и потребама ученика. Ученик се плаши да о томе проговори, јер страхује од физичког кажњавања: (*Еј како дих да не боли / Реко реч две и о школи / И уз звуке реске / Поцејтао свеске*). Текст нас упознаје са атмосфером у школи која није подстицајна, а уколико ученик проговори о својим проблемима, неће наићи на разумијевање, него може бити кажњен. Школе су институције које служе за репродуковање друштвене моћи. Оне су „институције за индоктринацију и наметање модела послушног понашања“ (Џомски, 2017, р. 27). Утемељене на репресији, а не на саосјећању и емпатији, представљају наличје друштва у коме живимо. „Живимо у друштву у коме је култура кажњавања и нетолерантности заменила културу друштвене одговорности и емпатије“ (Џиру, 2013, р. 128).

Тјелесну казну литерарно проблематизује Ђорђевићев текст *Моја учињелница* (Ђорђевић, 2009, рр. 89–90) који даје типичан портрет наставника оријентисаног на формалне и образовне задатке наставе, при чему прибјегава и тјелесном кажњавању. Иако исказује и емпатију, стало јој је и до дисциплине па зато има очи на леђима и њиошја има сем некад сјирљења. Лирски субјект каже улива нам знање свачим / ња чак и лењиром. Поједина истраживања су показала да је „наставницима стало до тога да ђаци разумеју градиво, да им је стало да они као наставници раде ефикасно, а тек онда им је стало да уваже ученика и покажу толеранцију за његове личне поступке, особености

и ставове“ (Suzić, 1995, p. 207). Ови налази указују да се ученичка индивидуалност, задовољење ученичких потреба и интересовања, по мишљењу наставника, налазе на трећем мјесту; иза образовних задатака наставе и наставничке ефикасности. У васпитању би требало поћи од индивидуалних потреба сваког дјетета, његових склоности и интересовања.

Педагогизација дјетињства у поезији Драгомира Ђорђевића

У нашем раду педагогизација дјетињства подразумијева „наглашену сегрегацију света дјетињства и одраслих: деца се смештају у сигурно уточиште – школу (...) одваја се засебан, дечји свет заштићен од потенцијално лошег деловања средине. Иронија која прати модернизацију образовања јесте да не може бити еманципације без инфантилизације и педагогизације“ (Vujisić Živković, 2009, p. 260).

Свјedoци смо да се у савременом добу умјесто педагогизације околине, обogaћивања друштвеног контекста, спроводи потпуно супротан процес, а то је педагогизација дјетињства. Субјекатска позиција која се дјетету нуди као могућност и привидна равноправност и партнерство са одраслима, јесу утјеха и компензација за педагогизацију дјетињства. Два основна процеса на којима се заснива педагогизација дјетињства су сегрегација дјеце и деконтекстуализација васпитања. Деконтекстуализација васпитања је издвајање васпитања из животног контекста и његово претварање у једну од бројних дјелатности. Када постане дјелатност за себе, васпитање мора да се планира, реализује, програмира, вреднује, што све води његовој формализацији. То је један од узрока сегрегације дјеце у посебну друштвену групу која је одвојена од свијета рада, непродуктивна, а тиме и маргинализована (Вогојевић, 2002, p. 36).

Сви ови процеси су довели до измијењеног положаја дјетета у друштву. Услед све већег растојања између дјетета и одраслог, развио се нови сензитивитет према дјетету. Осјећања и односи према дјетету постали су амбивалентни. Дијете је извор релаксације, али и сметња за обављање послова. Педагогизација дјетињства има дубље коријене у друштвеним промјенама, а посебно је битан период од појаве индустријског друштва, када се јавила потреба за „обрађивањем“ дјетета. Све до појаве индустријског друштва и масовне производње, одрастање дјетета је било спонтано, учење је подразумијевало непосредну укљученост дјетета у рад гдје је оно учило оно што му је требало и гдје му се дозвољавало да постане оно што може. Од индустријског друштва наовамо, од појаве масовног васпитања, дјеца се третирају као индивидуалности, али је њихово одрастање институционализовано и педагогизирано. Циљ таквог поступања је постизање дјечје индивидуалности, али „индивидуалност не може претходити друштвености, она мора бити њен плод (...) индивидуалност која претходи друштвености је инструментализована индивидуалност“ (Вогојевић, 2002, p. 37). У таквим околностима

родитељи и васпитачи су приморани да све више обрађују, а све мање да гаје дјецу јер је у савременом свијету дошло до одвајања рада и васпитања; у прединдустријском друштву то су биле двије неодвојиве дјелатности.

Педагогизација дјетињства кроз сегрегацију дјецe и деконтекстуализацију васпитања, уз пратећу појаву дисконтинуитета васпитања, изазива значајне промјене у одрастању које продубљују сумњу у могућност васпитања у нашем времену, али покрећу и иницијативу и охрабрују у погледу преласка на отворено васпитање (Вогојевић, 2008, р. 410). Педагогизација дјетињства је један од узрочника сложености одрастања дјетета у савременом свијету, јер овај процес, уз сегрегацију дјецe и дисконтинуитет васпитања, врло извјесно доводи до смањења креативности, интуиције, маштовитости, а нарастања рационалности. За потпуно утемељење човјека неопходни су и рационалност, али и маштовитост, интуиција и стваралаштво. Иако носе ризик да изазову крупне проблеме у одрастању, сегрегација дјецe и деконтекстуализација васпитања, садрже и скривене могућности за оптималан развој неких аспеката људске личности. Обје појаве о којима је ријеч „отежавају афективни развој дјетета, али зато погодују његовом интелектуалном развоју“ (Marjanović, према: Vogojević, 2008, р. 410).

Суштина опасности коју доноси педагогизација дјетињства са својим пратећим појавама јесте у томе што је когнитивни развој све бржи и интензивнији, јер је интелигенција развијенија, али на супрот томе интуитивност, маштовитост и креативност појединца и врсте све је упитнија:

Што се разум – интелигенција ослањао на виши облик симболизације, то је било мање места за однос према време-простору света кроз игру (...) Човек је развио и вештачку интелигенцију, и при томе почео да на њу личи. Можда ће човек успети да машине учини маштовитим, али само ако оне њега не претекну и не учине га артефицијелним (Vogojević, 2011, р. 21).

Проблем педагогизације најтјешње је повезан са институцијама које не почивају на начелу љубави и узајамности, узајамном пријатељству одраслих и дјецe, него на конформности и строго постављеној хијерархији. Институционализам који произилази из институција униформише васпитање и онемогућава да свака индивидуа својим ритмом и брзином овлада процесом идеације. Насупрот томе:

деци се у име брзе и успешне социјализације нуде већ готове идеје које треба да прихвате као своје. Тиме се, супротно прокламованом, омета утемељење личности. Спонтано, ненамерно учење, које се дешава у контексту ситуације, и стога је као смислено, холистичко погодно за процес идеације, претвара се у намерно, ванконтекстуално и стога апстрактно учење које до идеје води апстраховањем. Уместо тумачења (херменеутике) од дјетета се захтева објашњење – логично, узрочно-последично сређивање света с позиције објективног посматрача уздигнутог изнад посматране целине (Vogojević, 2015, р. 213).

Ђорђевићев поетски текст који ваљано осликава феномен педагогизације дјетињства је текст *Ја сам био срећно дете* (Ђорђевић, 2009, р. 81). Ђорђевићева поезија региструје умјетничким средствима проблеме савременог дјетета, од којих је један, свакако, и педагогизација дјетињства. Јунак ове поезије је „градско дете, одвојено бетоном, пластиком и стаклом од природе, расте као цвет у саксији“ (Денић, 1999, р. 9). У поменутој пјесми лирски субјект је дјечак који проговара о својој тешкој позицији и изазовима одрастања у савременом свијету. „Свакако, детињство би требало да буде доба безбрижности, уколико то не одлуче другачије прави власници детињства – одрасли“ (Николић, 2009, р. 9). Лирски субјект Ђорђевићеве пјесме пјева о томе како је био „срећно дете“ све до тренутка када су му „купили виолину“. Педагогизација дјетињства се појављује у виду страног предмета, са којим дјечака, јунака пјесме, не повезује никаква присност; он свој анимозитет према њему исказује именујући је као „ту виолину“, нешто далеко и страно његовој природи и стварним потребама. Док он упражњава активности у којима не види никакав смисао (*ноше и солфеђа*), његови вршњаци *љушиће фудбал*. Његово постојање је истргнуто из контекста игре и спонтаног учења који би требало да буду суштинска обиљежја дјеце млађег школског узраста (*Из дворишћа / Чујем цику / Али не смем / Да њрекинем*), јер „игра не подноси технизирање јер је оно своди на вештину“ (Вогојевић, 2011, р. 37). Пјесма говори о томе како родитељи све мање гаје дјецу, а све више придјегавају њиховом „обрађивању“. Чињеница да дјечак проводи значајно вријеме вјежбајући виолину, није узрокована његовим интересовањем и талентом, него мотивима дјечаковог оца који *смишља / Светску славу / Ја њу немам / Шћа да дринем / Из дворишћа / Чујем цику / Али не смем / Да њрекинем*. Музичирање лирског субјекта није укоријењено у његовој потреби за умјетношћу, него је плод амбиције и жеље за афирмацијом дјечаковог оца који је типична фигура потрошачког друштва и потрошачке цивилизације, тзв. пластични човјек, чија је суштина „брза и ничим ограничена прилагодљивост убрзаним променама, па је тешко очекивати континуитет у његовом васпитању. Штавише, можемо рећи да постоји стална потреба за дисконтинуитетом васпитања, тј. одучавањем од раније наученог“ (Вогојевић, 2008, р. 412).

Педагогизација дјетињства је тема и Ђорђевићеве пјесме *Зазвонило ойейи звоно* (Ђорђевић, 2009, р. 91) у којој се пјева о почетку школске године и тешкоћама које прате ђака. „Увођење обавезног основног образовања представља први поремећај у традиционалним односима између родитеља и деце. Школа се појављује као носилац другачијих вредности од оних које је у дугом низу година неговала сеоска заједница“ (Љубоја, 1988, р. 29). У Ђорђевићевом поетском тексту лирски субјект говори о доминантно трансмисионој улози школе и наставника (*Профа сеје / А ја жањем*). Наставник је у улози преносиоца чињеница, знања и умјења, а ученикова улога је рецептивна. Знање се усваја без дубље смислене повезаности и контекстуалности. Учење је само

себи циљ (*Главу њуним знањем*). Лирски субјект доживљава себе као припадника неравноправне популације, која је обесправљена и издвојена у посебну групу. Дјецу назива *рајом* што указује да их лирски субјект види као групу која нема једнака права као одрасли (*Диж се рајо зора свиће / Нема више на јолиће*). Лирски субјект осјећа да припада групи која је одвојена и маргинализована, жалећи за прекидом безбрижног периода који је био испуњен игром, која би требало да буде водећа активност дјетета млађег узраста. Наведени поетски текст ставља у фокус и проблем истргнутости школског учења из животног контекста, те проблем непрегледног одгађања живота под изговором припремања за њега. Тако Доналдсон (Donaldson, 1997) увиђа проблеме са којима се дјеца суочавају учећи садржаје који су измјештени из животног контекста.

Усвајање свега онога што савремена култура подразумијева неопходним за нормалан живот није могуће само контекстним учењем. Барем до сада нисмо открили такву могућност. Ако се већ не може избјећи деконтекстуализација учења, вршени су и врше се различити покушаји да се учење у школи учини што је могуће мање деконтекстуализованим, односно да се повећа степен његове контекстности (Pavlović, 2015, p. 199).

Ђорђевићев текст *Еј како бих* (Ђорђевић, 2009, p. 161) такође се бави проблемом педагогизације дјетињства. Лирски глас проговара из позиције угроженог субјекта оптерећеног тешкоћама одрастања дјетета у савременом свијету. Упркос декларативној равноправности, дјеца и одрасли нису истински равноправни. Одрасли увијек имају право да наступе са позиција моћи и да остваре своје намјере. Зато лирски субјект каже: *Еј како бих да не боли / Реко реч-две и о школи*. Школа, као институција, очигледно не допушта ни колико *реч-две* критички усмјерене, иако су те ријечи изречене од оних који је похађају, па би њихову аутентичност требало уважити. Лирски субјект, дакле, критикује институционални контекст школе који не оставља ни мало простора за другачије дјелање и мишљење, па би он *јоцејо свеске*, што можемо разумјети као отпор педагогизацији и свему ономе што је симболизује.

Сложеност одрастања дјетета у савременом свијету тематизује и пјесма *Није лако бићи дете* (Ђорђевић, 2009, p.35). Већ сам наслов пјесме указује на посебно разумијевање за све тешкоће и изазове са којима се дијете суочава на путу одрастања. У пјесми је опјеван посебан, издвојен третман који дјеца и дјетињство имају у односу на свијет одраслих. Пјеснички глас се обраћа дјетету, разумијевајући његову позицију (*Често једеш, тврдо спаваш, / Много јурцаш, праваш шљетје... / Кад те јрде одобраваш – / Није лако бићи дете (...)* *Па рицинус, ја вакцине... / Забрањене цијарете... / ЈОШ СИ МАЛИ ЗА ТО, СИНЕ – / Није лако бићи дете*). Овај текст указује на сложеност одрастања дјетета у савременом свијету, те на чињеницу да је одрастање данашњег дјетета оптерећено двоструким конфликтом – конфликтом привлачења и

одбијања; оно жели да се осамостали, али је осамостаљивање ризично, па му амбијент породичног дома пружа какву-такву сигурност. Живот дјетета је препун интервенција од стране одраслих, казни, пријетњи (*С ТОБОМ СТАЛНО НЕКЕ МУКЕ*), а да је заиста позиција дјетета сложена лирски субјект наглашава рефреном (*НИЈЕ ЛАКО БИТИ ДЕТЕ*), који би требало да има значење упозорења и бунта.

Емоционално угрожено дијете у поезији Драгомира Ђорђевића

Појам дјетињства у данашњем значењу познат је тек од XVII вијека, али су тешка осјећања у току одрастања постојала одувijek. Све до наведеног периода доминирало је мишљење да је дијете умањено одрасло биће, које се од одрасле особе разликује само по квантитету, а не по квалитету. У том периоду дјеца су се непосредно укључивала у животни контекст – у живот и дјелатност заједнице (Вогојевић, 2004, р. 90). У периоду прије открића дјетињства, дијете је било оптерећено „нужношћу борбе за опстанак, дакле, више егзистенцијалним, него психичким тегобама“ (Вогојевић, 2004, р. 90). Одростање савремене дјеце се одвија у технолошки веома софистицираном свијету, па су друштвена правила у све већој мјери глобална и деперсонализована. Због тога је потреба дјетета за ванконтекстуалним простором, у коме ће одрастати без посљедица од укључивања у сувише комплексну животну стварност, већа него икада раније. С друге стране, и ванконтекстуални простор поприма сложености савременог свијета, мијења се и постаје све сложенији, док психолошке тешкоће које дјеца треба да савладају при одрастању постају све дубље, њихово разрјешење све теже, а посљедице све разноврсније и непредвидљивије (Вогојевић, 2004, р. 90).

Емоционалне тешкоће дјеце умногоме произилазе из парадокса који су везани за дијете и дјетињство и њихов третман у савременом свијету:

Одрасли желе и воле децу, али их рађају све мање, док им друштво обезбјеђује све мање времена и простора;

Одрасли уверавају да је добро да деца и родитељи буду заједно, али у свакодневном животу све више живе одвојено;

Одрасли високо вреднују спонтаност деце, али је дечји живот све организованији;

Одрасли изјављују да деци треба дати приоритет, али се већина економских и политичких одлука доноси а да се деца немају у виду;

Већина одраслих мисли да је за децу најбоље да родитељи преузму главну одговорност за њих, али у структуралном смислу постепено нестају околности у којима родитељи могу преузети ту улогу;

Одрасли су сагласни да деци треба пружити најбољу полазну тачку за живот, али деца одрастају у све сиромашнијим деловима друштва;

Одрасли се слажу да децу треба одгајати у слободи и демократији, али се друштво стара о њима претежно у виду контроле, дисциплине и управљања (Kvortrup, 2004, р. 135–136).

О емоционално угроженом дјетету пјева лирски субјект Ђорђевићеве пјесме *Анка* (Ђорђевић, 2009, р. 75), чија је тема живот дјечака у савременој, атомизираној породици, чији су родитељи заокупљени свакодневним бригама, а о њему брине *једна Анка из Велике Плана*. Родитељи се старају око материјалног благостања (*Тајна ради без њресјанка / Мама рејко сјане*), не водећи рачуна о посљедицама које непридавање пажње дјетету може имати по његов психосоцијални развој. Према Болдију (Bowlby), здрави, срећни и самостални млади људи најчешће долазе из „стабилних домова у којима оба родитеља посвећују деци велику количину времена и пажње“ (Требјеџанин, 2012, р. 201). Истом темом, презаузетост родитеља и запостављеност дјетета, на литерарни начин се бави Ђорђевићева пјесма *Баде су нам сјајне* (Ђорђевић, 2009, р. 72) у којој лирски субјект критикује небригу родитеља и њихову незаинтересованост за дјететове развојне потребе. Лирски глас пјева о уморном тати који се *на кревету баца јошово са враћа*, а за мајку ће рећи: *мрзи да шетта / а не да ми самом*. Разумијевање за дијете и његове тешкоће показују бака и дјед који попуњавају емоционалну празнину у дјечјем животу насталу презаузетост родитеља (*Док се онај шата / По кревету јрчи / Ту је срећом дед / Да са мном јојрчи / Док нервозној маме / Све на свету сметта / Ту је срећом баба / Да са мном јрошетта*).

Лирски субјект Ђорђевићеве *Песме за уживање* (Ђорђевић, 2009, р. 79–80) проговара из позиције емотивно угроженог дјетета чији проблеми настају усљед развода родитеља. Ни отац ни мајка не указују дјечаку пажњу, љубав и разумијевање што је основни предуслов за стасавање у здраву и аутономну личност. Отац *не воли да ја / Неко зове „шата“*, ани мајка *не воли кад је / Неко зове мама*. Бака и дјед код којих одраста представљају искру смисла и у великој мјери осмишљавају дјечакову свакодневицу, пружајући дјетету љубав и бригу (*И уживам кад ми / Баба каже „сине“*). Родитељи настоје да пружањем материјалног комфора надомјесте чињеницу да не живе са дјететом (*Лова кайље сјално / Живим јрема шоме / На високој ноци*). Растављеност родитеља лирског субјекта проузроковала је проблеме на плану његове друштвености, социјалних односа и стварања пријатељстава са другом дјецом (*Слабо се дружим / Са осјалом децом*). Родитељи лирског субјекта су фокусирани на стицање материјалног благостања, склони су хедонизму и конформизму. Лирски субјект приказује родитеље као персоне запетљане у мноштво сувишних потреба и обавеза, наметнутих од потрошачке културе и усвојене потрошачким стилем живљења, од којих не стижу да се посвете дјетету. Тако је отац приказан као особа која *има аутомобил / Водоскок у сјану / Фирму у Ајини / Ланац око враћа / Летти авионом / Обожава храну*, док је и мајка приказана као особа склона стицању материјалних добара, хедонизму и нарцизму (*Има добермана / Бунду од визона (...)* *Обожава виски / Нервози је склона*). Пјеснички текст о коме је ријеч на поетски начин проблематизује тешкоће живљења и одрастања у савременом друштву, које доминантно под-

стиче егоизам и такмичарски дух као доминантне обрасце понашања, гдје је евидентно свако помањкање бриге и пожртвованости за друго и другачије. „Данас преовладава страст живљења за тренутак – за самог себе, а не за своје претке или потомке. Брзо губимо осјећај повијеснога континуитета, осјећај припадништва слиједу генерација које су поникле у прошлости и настављају се у будућности“ (Lasch, 1986, p. 5).

Ђорђевићев текст свједочи да савремено доба поставља пред дијете бројна искушења која она треба да савлада на путу одрастања. „Тешка детињства нису укинута са нашим одрастањем и настањивањем у великим градовима. Има их и у богатим земљама, у кућама са уведеном струјом и кухињским сатовима. Сиротовање у новим побољшаним условима може бити мучније од оног нашег, из преиндустријске епохе“ (Danajlić, 2009, p. 10).

Закључна разматрања

Драгомир Ђорђевић је створио значајан поетски опус намијењен дјечи. Његово стваралаштво је на модернистичком трагу пјевања за дјецу у српској поезији, чији су главни представници Душан Радовић и Љубивоје Ршумовић.

Ђорђевићева поезија региструје широк спектар проблема са којима се суочава савремено дијете, од педагогизације дјетињства, преко тјелесног кажњавања до емоционалних проблема дјетета. Промјене у друштвеним односима и институционализација образовања довеле су до педагогизације дјетињства. Ђорђевићева поезија показује осјетљивост за ову врсту проблема дјетета, у њој се пјева о пренаглашености намјерног учења у односу на спонтано, о давању предности организованом учењу у односу на игру. Педагогизација дјетињства узрокује сегрегацију дјече и деконтекстуализацију васпитања што за пропратну појаву има дисконтинуитет васпитања.

У поезији Драгомира Ђорђевића постоји тематски круг пјесама које опјевавају физичко кажњавање дјече, што свједочи о укоријењености ове васпитне технике у нашој традиционалној култури. Промјене у савременом свијету, у виду убрзаног технолошког напретка, помјериле су проблеме дјече од егзистенцијалних ка психолошким, о чему се такође пјева у једном кругу Ђорђевићевих пјесама.

Литература

- Bogojević, S. (2002). *Stilovi vaspitanja*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Bogojević, S. (2004). Od fantazije do spektakla, *Radovi*, 7, 89–100.
- Bogojević, S. (2008). Pedagogizacija djetinjstva i didaktizacija igre. U *Nauka, kultura ideologija* (str. 407–422). Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Bogojević, S. (2011). *Igra i simbolizacija*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Bogojević, S. (2015). *Ka virtualnoj igri pojmom*. Banja Luka: Filozofski fakultet.
- Čajkanović, V. (1994). *Studije iz srpske religije i folkloru 1910 – 1924*. Beograd: SKZ, BIGZ, Prosveta, Partenon.
- Čomski, N. (2013). *O pogrešnom obrazovanju* (N. Bjeljac, prev.). Beograd: Eduka.
- Danajlić, M. (2008). Ceo život kao pesma. Predgovor u: M. Oda- lović: *Gde je lampino dete*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Denić, S. (1999). Antididaktično i didaktično u poeziji Dragomira Đorđevića, *Detinjstvo*, 4, 7–10.

- Ђорђевић, D. (1994). *Nema ništa od kolača*. Beograd: Knjigoteka.
- Ђорђевић, D. (2009). *Nije lako biti dete*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Gašić Pavišić S. (1988). *Kažnjavanje i dete*. Prosveta: Beograd.
- Kljajić, N. (2007). Detinjstvo kao krizno stanje u poeziji Dragomira Ђорђевића, *Detinjstvo*, 1–2, 82–88.
- Kvortrup, J. (2004). Detinjstvo i savremeno društvo: paradoksalan odnos. U S. Tomanović (ur.). *Sociologija detinjstva*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Lasch, K. (1986). *Narcistička kultura* (V. Špiljak, prev.). Zagreb: Naprijed.
- Ljuboja, G. (1988). *Deca u tradicionalnoj kulturi*. Beograd: Etnografski muzej.
- Ljuštanović, J. (2012). *Književnost za decu u ogledalu kulture*. Novi Sad: Zmajeve dečje igre.
- Nikolić, L. (2009). Suvo zlato, sama duša. Predgovor u: D. Ђорђевић: *Nije lako biti dete*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Pavlović, Z. (2015). *Oblici vaspitanja i ontogeneza*. Pale: Filozofski fakultet.
- Suzić, N. (1995). *Osobine nastavnika i odnos učenika prema nastavi*. Banja Luka: Narodna i univerzitetska biblioteka „Petar Kočić“.
- Trebešanin, Ž. (1991). *Predstava o detetu u srpskoj kulturi*. Beograd: Srpska književna zadruga.
- Trebešanin, Ž. (2012). Nova predstava deteta i detinjstva u antropologiji, istoriji, psihologiji i psihoanalizi. U S. Denić (ur.), *Godišnjak učiteljskog fakulteta*, 3, 195–205.
- Vujisić Živković, N. (2009). Pedagogizacija kao konceptijski okvir za razumevanje modernog obrazovanja. U S. Ševkušić (ur.), *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 2, 247 – 263.
- Žiru, A. (2013). *O kritičkoj pedagogiji* (K. Šćepanović, prev.). Beograd: Eduka.

The complexity of growing up for a contemporary child in the poetic interpretation of Dragomir Djordjevic

Slobodan Jović

Independent researcher

The paper deals with the complexity of growing up as a theme within the poetry of Dragomir Djordjevic, whose poetic oeuvre is one of the most important poetic ones intended for children in Serbian poetry of the second half of the twentieth century. Djordjevic's poetry shows a distinct artistic awareness of the problems of the child in the modern world, which makes it extremely modern and challenging to interpret. The author notices three thematic-motive circles in Djordjevic's poetry, which are connected with the complexity of a child's growing up. First, there are songs in which the lyrical subject sings about the corporal punishment of the child, then about the 'pedagogization' of childhood, and about the emotionally endangered child. The author analyses a series of poems in which the physical punishment of a child is sung about. Physical punishment of a child is present in many cultures, although it can also be of a ritual nature. In Djordjevic's songs, corporal punishment is carried out by adults over children with the aim of disciplining them and obeying the norms of the elderly. Education has been turned into one of the many activities that are planned, realised and evaluated, which leads to the development and improvement of cognition, but also to the stifling of creativity, imagination and play. Education has been torn out of the context of life and turned into a separate activity. From education through life, we have come to the conclusion that education is an activity of vital importance.

In this paper, we have analysed the following poetic texts in which Djordjevic expresses an artistic critique of the educational procedure of physical punishment of children: 'Little family song', 'Impossible song', 'Dad's song' and 'Now I will tell you'. Technological advances and conformist lifestyles have led to parental preoccupation, and from the desired age of child we have the age of professionals dealing with children. Dragomir Djordjevic's songs, which register the growing appearance of a lonely child, a child who hangs

out with a limited circle of friends, are 'Anka' and Song for enjoyment'.

Separating upbringing from the life context has created numerous psychological difficulties in the upbringing of modern children. A child's difficulties shifted from existential to psychological ones. The pedagogy of childhood is at the centre of many problems of the modern child. It implies a pronounced segregation of the world of childhood and the world of adults, as well as the placement of children in safe havens - schools. Pedagogization also means the separation of a separate 'children's world', which is protected from potentially bad environment. Dragomir Djordjevic's poetic texts in which the artistic awareness of the difficulties caused by the pedagogy of childhood are expressed are: 'I was a happy child', 'The bell rang again', 'Hey, how could', 'It is not easy to be a child'.

Dragomir Djordjevic's poetry can help a young reader to cope more easily with parental punishments, with the problems imposed on them by school in the form of unbalanced demands, as well as with the emotional difficulties that accompany every process of growing up. Djordjevic's verses can help the reader to see that they are not alone in these temptations, and that others are going through similar problems.

Key words:

poetry, childhood, corporal punishment.
